

For 12 years Olga Kobyljanska has been writing the story "Apostle of the mob", the prototype for the main character of which was Father K. Balytskyi. No wonder that the voice and "conscience" of the story has become a priest, educator and leader of the people under the name of father Zacharii. The writer believes that the father Zecharii in the daily hard work not only teaches, but also in the direct sense of the word saves people from sin.

Along with the given particular attention is drawn to the modern perception of the novel. Chernivtsi director and journalist Vasyl Selezinka in 2000 wrote to the staging of the story "The Apostle of the mob". In November 2015 Chernivtsi Regional Academic Ukrainian Drama Theatre named after Olga Kobyljanska under the supervision of the director, honored Artist of Ukraine Myroslav Grynshyn turned to this unique national spiritual work and spoke the language of the theater scene about modern problems of Ukraine.

Thus, the article provides an opportunity to rethink the work of priests in the Church interwar period of the twentieth century. and use their extensive experience in the formation of national-spiritual consciousness of a modern Ukrainian.

Keywords: spirituality, national consciousness, o.K.Balytskyy Olga Kobyljanska, "Apostle of the mob," Church, Chernivtsi.

Надійшла до редакції 16.03.2016 р.

УДК 94 (477.85)“1600/1621”

**© Олексій Балух
(Чернівці)**

ВОЄННО-ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ БУКОВИНИ У СКЛАДІ МОЛДАВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У 1600-1621 РР.

У статті на основі аналізу джерел і монографічної літератури проаналізовані суспільно-політичні відносини у Молдавії з 1600 до 1621 року в контексті історії Північної Буковини, молдавсько-польські та молдавсько-турецькі стосунки і збройні конфлікти, що стосувалися Буковинського краю.

Ключові слова: Північна Буковина, Молдавія, військово-політичні відносини, Польща, Османська імперія.

Актуальність теми пов'язана з багатьма аспектами історії Буковини і Хотинщини – регіону, який за доби Середньовіччя намагалися загарбати потужні держави (Османська імперія, Польща, Угорщина та ін.), а за молдавський престол постійно велася кровопролитна боротьба, що позначилася на житті населення Буковини. Ця обставина справляла суттєвий вплив на соціально-економічну, військово-політичну та демографічну ситуацію в нашому краї, що зазнавав періодичних і часто вельми динамічних змін. Окрім того, через розташування на перехресті важливих торговельних шляхів, а також на кордонах різних держав регіон неодноразово ставав ареною жорстоких війн і великих битв, у яких брали участь численні військові сили, зокрема, і місцеві жителі. Цей фактор теж суттєво впливав на військово-політичне становище Буковини та її людності.

Мета нашої розвідки полягає у комплексному висвітленні, на основі аналізу джерел і монографічної літератури, військово-політичного становища буковинських земель у період з 1600 до 1621 років.

Реалізація мети дослідження зумовлює розв'язання таких **завдань**: охарактеризувати становище буковинських земель на початку XVII ст.; висвітлити державотворчу діяльність молдавських господарів у контексті історії Північної Буковини; дослідити військово-політичні відносини Молдавії з Польщею і Туреччиною, що зачіпали терени Буковини.

До аналізу цієї проблеми чимраз більше звертаються дослідники. Розробкою даного питання займалися такі науковці як: О.М. Масан [13, 20, 21], З. Сперальський [17], Г.М. Скорейко [28, 29], Л.Є. Семьонова [25-27] та ін. Однак на сьогоднішній день ще не існує вичерпної монографії про дану проблему. Джерельну базу роботи становлять: хроніка О. Гваньїні [1], румунські, молдавські й турецькі грамоти [2-6, 8], „Літопис Землі Молдавської” М. Костіна [7], документи Е. Гурмузакі [9-10] та ін.

Виклад матеріалу. Наприкінці XVI ст. становище у Карпато-Дністровському регіоні залишалось напруженим. Це пов'язано з приходом до влади у Трансильванії польського ставленика Андраша Баторія. У жовтні 1599 р. валаський господар Міхай Хоробрий завдає рішучої поразки Андрашу та захоплює владу у князівстві. В офіційних документах він називає себе „господарем Ардяльської і Валаської землі” [25, с. 69-70]. Не бажаючи втрачати воєнну ініціативу, Міхай не приховував своїх планів захопити Молдавію і тим самим об'єднати Дунайські князівства в одній державі.

У грудні 1599 р. польський король Сигізмунд III, звертаючись до шляхти з польсько-молдавського прикордоння, зазначав, що Молдавія завжди була під зверхністю і захистом Корони і попереджав самого Міхая Хороброго, що його напад на Молдавську державу розглядатиметься як оголошення війни Речі Посполитій [23, с. 182-183], а молдавського господаря Єремію Могилу повідомляв про загарбницькі плани валаського правителя, наказуючи йому укріпити фортеці у Сучаві та Хотині [20, с. 88].

Зваживши всі за і проти, Міхай на початку травня 1600 р. все-таки здійснює похід на Молдавію. Внаслідок стрімких воєнних дій впродовж місяця його війська захопили майже всю країну. Сучава капітулювала після двохтижневої облоги [18, с. 73], а 16 травня було розбито і військо господаря Єремії Могили, який разом із вірними йому боярами та польськими загонами втекли до Хотинської фортеці й укріпилися там. Міхай рушив за ними, пограбував і спалив місто, а фортецю наказав обложити своїм військам. Під час облоги Хотина частина його армії, пройшовшись Буковиною, здійснила напад на Покуття і зруйнувала чимало шляхетських помість [20, с. 89].

Міхай Хоробрий планував штурмом захопити Хотин, оскільки замок був останнім форпостом влади Єремії, після оволодіння яким Молдавія була б під повним контролем Міхая. Однак, молдавський господар, добре укріпивши фортецю і залучивши німецьких найманців, які були знаними гармашами і піхотинцями, зумів протягом літа успішно відбивати наскоки ворога, чекаючи допомоги поляків. Ян Замойський, тим часом, збирав військо для чергового походу на Молдавію. Йому вдалося залучити на свій бік чимало магнатів зі своїми загонами, а також запорозьких козаків [7, с. 142; 20, с. 89].

Скориставшись зайнятістю Міхая у придушенні повстання трансильванської знаті, з санкції та при підтримці турецького султана восени 1600 р. Ян Замойський здійснює новий похід на Молдавію [26, с. 173-174; 32, с. 52]. 30-тисячне польсько-козацьке військо прибуло Хотинським шляхом (т. з. дорога вздовж лівого берега р. Дністер) [13, с. 90]. Уже 4 вересня, форсувавши річку біля Колодрібки, вони рушили до Чернівців, прагнучи зайти в тил валаському війську. Довідавшись про цей маневр поляків, війська Міхая Хороброго швидко відступили до Сучави, знявши облогу з Хотинського замку [7, с. 142; 20, с. 89]. Отже, Хотин і його фортецю було звільнено без бою.

Без особливих труднощів, при допомозі османських сил, які прибули на допомогу, Я.Замойський звільнив Молдавію від валаських і угорських військ, відновивши на молдавському господарському престолі Єремію Могилу (1600-1606 рр.), а також напав на Валахію [26, с. 174]. У грудні 1600 р. Ян Замойський повернувся на Поділля, залишивши польські залоги у молдавських фортецях, зокрема у Хотині [20, с. 90]. Таким чином, Річ Посполита відновила свій вплив на Молдавську державу, що негативно позначилося на північномолдавських волостях, які межували з польськими володіннями.

Початок XVII ст. характеризувався загостренням польсько-турецьких відносин, пов'язаних із посиленням польського впливу на Молдавську державу, а також із постійними козацькими набігами на турецькі володіння. Польська шляхта намагалася тримати

Молдавію у своїй сфері впливу і принагідно відправляла туди війська, котрі спустошували та грабували у першу чергу прикордонні з Польщею землі, насамперед території Чернівецького і Хотинського повітів [4, с. 61]. Ще з 1595 р. Молдавія, хоч і формально, знаходилася у васальній залежності від Туреччини, але її господарі були пов'язані як родинними стосунками, так і тісними політичними взаєминами саме з Польщею [3, с. 339]. Зокрема, Є. Могила породичався з домом князів Вишневецьких, віддавши свою доньку за князя Михайла з Вишневець, мужа досвідченого у лицарських справах, розторопного і діяльного [1, с. 765].

Відновивши на молдавському господарському престолі Є. Могила, поляки переслідували свої цілі. Вони скористалися ситуацією та закріпили контроль над стратегічними молдавськими землями. Звільнивши від військ воєводи Міхая Хороброго Сучавський та Хотинський замки, поляки залишили в них свої гарнізони, які повністю підпорядковувалися королю Сигізмунду III (1566-1632 рр.), хоча вважалися на службі у воєводи Молдавії [29, с. 41]. Не маючи змоги позбутися польського впливу військовим шляхом, Є. Могила починає діяти дипломатичними методами, маючи на меті повернути Хотинський та Сучавський замки під свою владу.

У листі до польського короля від 11 серпня 1601 р. господар Молдавії просив повернути йому Хотинський та Сучавський замки, мотивуючи це тим, що вони служили для прихистку від ворогів: „тепер не маю де подітися під час небезпек”. А також наголошував, що належність Хотинської фортеці була б корисною як для нього самого, так і для всієї Молдавської землі [9, с. 56; 29, с. 41], натякаючи на турецьку небезпеку.

У листі від 30 вересня 1601 р. господар Молдавії сповіщав поляків про форсування р. Дністер турецьким військом поблизу Тягині (сучасне м. Бендери), а також нагадував їм про необхідність повернення захоплених замків під свою владу [29, с. 41]. З цього приводу О. Гваньїні писав: „Цей Єремія був вірним в усьому Короні” [1, с. 765]. Отже, молдавський господар, визнаючи васальну залежність від Польщі та сповіщаючи короля про переміщення турецьких військ, виношував плани повернення стратегічних молдавських фортець.

У цей час у Хотинському замку розміщувалася польська залога. Жовніри, отримуючи платню від господаря, чинили безчинства та сваволу щодо місцевого населення [20, с. 90]. Свідченням цього є лист до короля Польщі, у якому Є. Могила скаржився останньому на „великі і часті кривди, непошанування, які терпить буркалаб (пиркалаб. – О.Б.) Хотинський від коменданта фортеці ротмістра Кличкого (Клицького)”, а також просив передати йому замок для забезпечення там спокою та порядку [9, с. 67-68; 20, с. 90; 29, с. 41]. До даного листа була додана скарга Хотинського пиркалаба. У ній підтверджувався факт перебування жовнірів у фортеці, сповіщалося про їхнє зневажливе ставлення до міської влади, а також були описані детальні безчинства поляків і прохання відізнати ротмістра з Хотина [9, с. 69; 29, с. 41-42]. Король не залишив поза увагою скарги молдавських чиновників, оскільки не бажав втратити стратегічну Хотинську фортецю через дії своїх підданих, проте так і не передав її господарю Молдавії, а вимагав від останнього тримати замок у хорошому стані [9, с. 175; 29, с. 42].

У цей самий час точилася запекла боротьба за Валаський господарський престол. Ще у 1600 р. його захопив за допомогою поляків Симеон Могила, брат молдавського господаря. Османська імперія, використавши невдоволення валаських бояр політикою Симеона, призначила господарем у вересні 1601 р. Раду Міхню. Єремія Могила, не без підтримки Речі Посполитої, двічі намагався повернути валаський престол брату [25, с. 71]. У битвах з одного боку гинули поляки та молдавани, а з іншого – османи та валахи, які підтримували призначених султаном господарів, спочатку Раду Міхню, а пізніше Раду Шербана [23, с. 185]. Проте вже у серпні 1602 р. Симеон змушений був тікати з Валахії у Ясси. З ним повернулися і польські жовніри, які розмістилися у Хотинській фортеці [6, с. 20; 20, с. 90; 30, с. 136-137]. Від Симеона та Єремії вони вимагали повністю розрахуватися за свою службу, вважаючи, що не отримали ще всієї суми грошей. Однак брати Могили відмовилися

платити. У відповідь на це жовніри сплюндрували маєтності молдавського господаря [20, с. 90].

Питання приналежності Хотинської фортеці до Молдавії було принциповим для Є. Могили. Він не припиняв своїх домагань і протягом 1602 р. У листах до короля Польщі, наголошуючи, що дана фортеця з давніх-давен належала молдавським господарям, просив Сигізмунда III звернути увагу на шкоду для держави від перебування там польської залоги, а також передати йому цей замок [29, с. 42]. І восени 1602 р. до Хотина була направлена королівська комісія для перевірки справжнього стану речей. Її очолив люблінський воєвода М. Собеський, який у доповідній записці зазначав, що фортеця забезпечена достатньою кількістю провіанту та фуражу, проте була у занедбаному стані, а гонтове перекриття будівель не оновлювалося ще з 1600 р., звинувачуючи у цьому хотинського пиркалаба [9, с.205; 29, с.42]. Також він радив королю замінити ротмістра фортеці на більш розважливішого представника через його непорозуміння з пиркалабом Хотина [9, с. 206]. При описі гарнізону фортеці, який складався з трьохсот кінних і трьохсот піших воїнів, він вказував у своєму звіті, що поляки у Хотині „чинять, що хочуть”, коли не воюють [9, с. 206-207]. Виходячи із цієї ситуації, можна погодитися із твердженням О. Масана, що молдавський воєвода був безсилий підтримувати лад та спокій у державі, а особливо у її північній частині, де його „союзники” часто вдавалися до свавільних дій [20, с. 90].

На початку 1603 р. командири жовнірів звернулися до королівського посла, який проїздом через Хотин прямував до Ясс, з проханням посприяти задоволенню їхніх вимог повернути гроші за службу [6, с. 23]. Зустріч із господарем відбулася 11 лютого, проте останній відкинув вимоги жовнірів, наголошуючи про їхні безчинства „у Волощині”, тобто Молдавії [Там само, с. 36]. Очевидно, ця зустріч відбувалася саме у Сучаві, а не в Хотині. Свідченням приналежності Сучавської фортеці до володінь молдавського господаря є його кореспонденція, яка з вересня 1602 р. писалася з приміткою „дан у Сучаві”, а в листуванні Є. Могили з королем питання щодо Сучавського замку вже не порушувалися [29, с. 42]. Також є згадки про відновлення фортеці у Сучаві саме молдавським господарем Єремією [16, с. 313].

Саме за господарювання у Молдавії Є. Могили на Буковині сталася досить резонансна подія. Поблизу м. Чернівці, а саме на денисівських луках, були вбиті двоє знатних поляків з Поділля [17, с. 44; 20, с. 90; 21, с. 37]. На цих луках розміщувалися Денисівка та Жучка. Місто Чернівці втратило їх внаслідок даних подій. За давніми звичаями саме громада міста мала знайти і видати убивць, щоб не сплачувати чималий штраф. Проте „старійшини” відмовилися визнавати приналежність цих земель чернівецькій громаді, натомість доводили, що вони належать сусіднім селам Рогізна та Шерівці (Долішні). Шукаючи вбивць, поляки вбили п'ятьох жителів цих сіл, двох з Рогізни та трьох з Шерівців і схопили сина колишнього старости Чернівців Кракалія, переправивши його у Кам'янець. За нього було сплачено викуп у сумі 300 срібних талерів і звільнено. Однак на денисівські луки почали претендувати місцеві землевласники, а саме Гаврилаш Матяш та Костянтин Кракалія (син вищезгаданого экс-старости). Вони, очевидно сплативши цей штраф, звернулися до молдавського господаря з проханням передати їм дані землі. Денисівські луки були передані останнім, згідно із грамотою воєводи Є. Могили [5, с. 187]. Таким чином, внаслідок цього прикрого інциденту вказані володіння були остаточно втрачені для міста. Наступними роками жителі Чернівців робили спроби повернути їх назад, проте безрезультатно.

Зважаючи на польсько-турецьке протистояння, становище молдавського господаря залишалося досить складним. На його поведінку впливали також дії у державі опозиційних груп бояр, що стримувало Є. Могилу від антиімперських кроків. Він підтримував таємні відносини з Габсбургами, сповіщаючи їх про дії османів [25, С.71]. У той же час Єремія на престолі Молдавії влаштовував як Порту, так і Польщу. Речі Посполитій повністю були підпорядковані різні сфери життя країни, в основному зовнішня політика. Османська імперія, втягнута у військові дії з Габсбургами та Іраном, повинна була миритися з цим, оскільки молдавський господар продовжував сплачувати їй данину [26, с. 175]. Але у 1606 р.

Туреччина, уклавши Житваторокський мирний договір з Австрією, почала зміцнювати свої позиції у Східній Європі. У Семигородді князував проосманський Г. Баторі, у Валахії правив султанський ставленик Раду Щербан, а в Молдавії, навіть після смерті Є. Могили 10 липня 1606 р., престол зберігався за династією Могили [23, с. 187; 25, с. 72].

Наступним господарем Молдавії став брат Єремії – Симеон Могила. Він, так і не змігши змінити статус Хотинської фортеці, помер наприкінці вересня 1607 р. Однак помиряючи (24 вересня), встиг передати молдавський престол своєму сину Михайлу [20, с. 91]. Проте останній затримався довго при владі не зумів. Дружина экс-воєводи Єремії Єлизавета за порозуміння і підтримки своїх зятів князів С. Потоцького, М. Вишневецького та С. Корецького виступили проти Михайла, щоб посадити на господарський престол Молдавії законного правителя, сина Єремії – Костянтина Могилу. О. Гваньїні так описував ці події: „Молдавани (...) почали повставати проти поляків. Але українні панове, ставши при сині Єремії Костянтині, боронили свою владу як належить. (...) справа дійшла до битви, яку почали між собою в селі Степановиці. (...) Там з Божою поміччю наші перемогли (поляки. – О.Б.), хоч і було їх не більше трьох з половиною тисяч, а молдаван і татар було до шістнадцяти тисяч. (...) Спочатку непогано вдарили, але потім усі втекли, як молдавани і татари, котрими командував гетьман Строїч. (...) На другий день Костянтина було посаджено на трон” [1, с. 765-766]. І справді, 15 грудня 1607 р. польські військові загони, прибувши у Хотин, уже 19 грудня завдали поразки молдавсько-татарській армії на чолі з гетьманом В. Строїчем поблизу Степанівців [20, С. 91]. Отже, за допомоги польських військ новим молдавським господарем став Костянтин Могила, якому було тоді лише 12 років.

Таким чином Речі Посполитій вдалося поставити на молдавський господарський трон законного спадкоємця престолу сина экс-господаря Єремії – Костянтина Могилу за мовчазної згоди султана Османської імперії. „Молдавська земля завжди є під владою і зверхністю польського короля, котрий зі своїх рук подає прапор їхнім господарям або гетьманам по черзі. Однак і турецькому султану йде щорічна данина, а саме: цекельські коні, воли, вівці, барани та інше (...). Це робиться, щоб мир, між турками і Короною Польською навічно укладений, був непорушний, а господар щоб завжди був вірний польському королю”, – писав О. Гваньїні [1, с. 766]. Очевидно, мова йшла про польсько-турецьку угоду 1598 р., в якій султан визнавав позитивне правління Єремії Могили, а також право нащадків господаря наслідувати молдавський престол [8, с. 142-143].

Внаслідок внутрішньополітичної кризи в Османській імперії, недовіри до нещодавно укладеного миру з Габсбургами і труднощами у війні з Іраном, уникаючи загострення відносин з Річчю Посполитою, Порта змушена була піти на підтвердження польсько-турецької „угоди про дружбу” у 1607 р. Проте зближення Польщі з Габсбургами напередодні Тридцятилітньої війни змушувало султана діяти рішучіше [25, с. 72]. До цього додалася ще й безпорадна політика молдавського господаря Костянтина, який „отримувал поради від приятелів Польського королівства” [1, с. 766], а також не дбав про регулярне постачання харчу до Стамбула. Щоб догодити Польщі, він втрутився у боротьбу за престол у Валахії, підтримуючи бажаного господаря для Речі Посполитої та Австрії. Костянтин розпочав війну з Трансильванією, воєвода якої діяв від імені Порти, зазнав поразки і змушений був визнати себе васалом Габріеля Баторія, а також сплатувати йому данину в розмірі 8 тисяч флоринів. Таким чином Молдавія сплатувала харач Османській імперії, данину полякам, а тепер ще і Трансильванії.

Остаточно підірвали авторитет господаря Молдавії безчинства поляків у державі, свідчення про які дійшли до Стамбула [23, с. 187]. Мова йшла про найняті Костянтином загони кварцяних жовнірів, які вчинили великої шкоди Сороцькій та Хотинській волостям, а також про козацькі загони, які розорили всю Чернівецьку й половину Хотинської волості [6, с. 56-57]. До того ж, Фелінський староста Стефан Потоцький, який був ще і чоловіком Марії – доньки Є. Могили, скористався даною ситуацією і приєднав до своїх володінь землі у Північній Буковині. Таким чином клан Потоцьких перетворив Молдавію на свій домен з метою збагачення [20, с. 92-93].

Щодо безчинств поляків на Буковині, а саме у Хотинській волості, є згадка у зверненні бояр Молдавії до польського короля Сигізмунда III від жовтня 1611 р. [6, с. 66-68]. Із скарги великого ворника Н. Уреке та сучавського старости і гетьмана І. Баліки довідуємося про розруху в державі за правління Костянтина Могили, пов'язану із свавіллям та розбійництвом Василя Лозинського, який був братом матері молдавського господаря і сином хотинського старости. Він, набравши загін розбишак, що налічував до 700 чоловік, нападав на шляхетські будинки, брав у полон жінок, забирав їхнє майно. Тобто, у Молдавії за господарювання Костянтина панував цілковитий розбрат, сваволя та безчинства поляків.

Скориставшись тим, що Річ Посполита зав'язла у московській авантурі та не змогла захистити молдавського господаря, а також через важку внутрішньополітичну ситуацію у самій Молдавії, Туреччина через свого васала Габріеля Баторія у листопаді 1611 р. вирішила скинути К. Могилу з престолу, а на його місце призначити Стефана Томшу. Безчинства поляків у Молдавії зумовили підтримку дрібних та середніх бояр і міщанства нового господаря [23, с. 187]. Отже, наприкінці 1611 р. С. Томша за допомогою буджацьких татар, підкуплених Г. Баторієм [20, с. 92-93], переміг у кількох битвах війська Костянтина, який врятувався від смерті втечею у Хотин, а також здійснив набіг на територію Польщі [23, с. 187-188]. Таким чином, Хотинська фортеця у черговий раз опинилася у центрі боротьби за молдавський престол. І має рацію О. Масан, що „саме з 1611 р. тягнеться ланцюжок причинно-наслідкових зв'язків, які призвели до Хотинської війни 1621 р.” [20, с. 92].

Отже, на початок 1612 р. у Молдавії панувало двовладдя: Річ Посполита визнавала господарем Костянтина, а османи – С. Томшу. Хотин і його фортеця у цей час були своєрідною резиденцією К. Могили. Звідси останній здійснював військові походи проти свого суперника, а також сюди прибували султанські посланці з вимогою визнати господарем Стефана IX Томшу [28, с. 241].

Сигізмунд III, втягнутий у військові дії з Московією, спробував дипломатичними кроками змінити становище у Молдавії на свою користь. 1 червня в листі до Ахмеда I польський король наголошував на тому, що Костянтин зміщений з престолу без відома султана, а нового господаря він звинувачував у численних вбивствах і пограбуваннях, стверджуючи, що поки С. Томша буде правити у Молдавії, миру з Туреччиною не буде [23, с. 187].

У цей же час польсько-молдавські прикордонні конфлікти знову продовжилися. Зокрема, літом 1612 р. Стефан Потоцький здійснює напад на Буковину. Поляки сплюндрували м. Чернівці, людей повбивали, а худобу забрали [20, с. 93-94]. С. Потоцький пограбував Молдавію, а особливо буковинські землі, у відповідь на набіги татарських загонів на Покуття [10, с. 148; 28, с. 241].

Король Польщі був проти таких військових експедицій до Молдавії, оскільки не хотів загострювати і так нестабільні відносини з османами. Однак С. Потоцький, незважаючи на королівські умовляння, здійснює новий напад на молдавські володіння, метою якого стало відновлення на господарському престолі К. Могили. За свідченнями французького посла при дворі султана Гарлея, С. Потоцькому, за допомогою переманених татар, таки вдалося на деякий час повернути владу в державі Костянтину. Проте С. Томша за підтримки татарського війська розгромив поляків у битві під Сасовим Рогом на Пруті 19 липня 1612 р. С. Потоцький та К. Могила потрапили у полон, а ті, хто врятувався, сховалися за стінами Хотинської фортеці [10, с. 150-151; 23, с. 188; 28, с. 241]. Після цього татари через буковинські землі знову напали на Покуття, здобувши там чимало добра [7, с. 149]. Таким чином закріплення османів та їх ставленика в Молдавії нівелювали польські можливості втручатися у внутрішньополітичні молдавські справи.

С. Томша сподівався отримати певні поступки від домовленостей з поляками, зокрема, піднявши питання стосовно контролю над Хотинською фортецею. Лише 8 жовтня 1612 р. тривалі польсько-молдавські переговори завершилися підписанням угоди, за якою господар зобов'язувався дотримуватися добросусідських відносин з Туреччиною, Кримом і Польщею, забезпечувати мир на польсько-молдавському прикордонні, обміняти полонених без викупу, зокрема С. Потоцького, а також Хотинську фортецю залишити полякам до владнання

питання щодо її приналежності між королем і султаном [9, с. 369-370; 28, с. 241]. Серед представників молдавської сторони на цих переговорах брав участь пиркалаб Хотинський – Єремія. У результаті Польща так і не була усунена від контролю за Хотинською фортецею.

Разом з тим на 1613 р. припадає чергове загострення польсько-турецьких відносин. Воно пов'язане із нападом поляків на послів Туреччини і Молдавії десь у Хотинській волості. У них відібрали усю дипломатичну документацію, але залишили живими [9, с. 376; 29, с. 43]. Ахмед I був дуже невдоволений цим і направив листа королю Польщі з вимогою передати Хотинську фортець під владу молдавського господаря, наголошуючи на бездіяльності та свавільних діях польських підданих [9, с. 381]. У відповідь поляки через своїх дипломатів спробували підкупити турецького посла, щоб той допоміг скинути з престолу Молдавії султанського ставленика Стефана IX Томшу [10, с. 156; 23, с. 189]. Молдавський господар, дізнавшись про такі дії поляків, вирішив силою заволодіти фортецею у Хотині. У серпні 1613 р. він напав на захисників Хотинської фортеці, проте, зазнавши значних втрат, змушений був ні з чим відступити [10, с. 160; 23, с. 189; 28, с. 242]. Таким чином поляки залишили за собою контроль над стратегічною фортецею у Хотині.

Щоб сплачувати харач османам, господар повинен був турбуватися і про розвиток торговельної справи. Зокрема, чернівецькі та хотинські старости і митники мали слідкувати за недопущенням роздрібної торгівлі польськими купцями, а також щоб вони їздили до Молдавії „лише такими гостинцями, як Чернівецький, Хотинський і Сороцький”. У грамоті господаря С. Томші від 10 грудня 1614 р. зазначалося, що купці повинні дотримуватися саме цього шляху і звертатись у разі потреби до місцевих старост з питань безпеки особи та товарів. Мито з товарів збирали митники – „вамеші”, що були чиновниками господаря [33, с. 82]. Наслідком цього стало осідання у молдавській скарбниці значних коштів.

Польський уряд і магнати за будь-яких обставин намагалися зберегти контроль над Хотинським замком. З цією метою до Туреччини було направлено посольство на чолі з С. Тарговським з інструкцією від 5 серпня 1614 р. В ній останній повинен був довести доцільність володіння поляками замку в Хотині. Основним аргументом поляків була втрата значних коштів для поновлення Є. Моголи на господарському престолі Молдавії у боротьбі з Міхаєм Хоробрим у 1600 р., а користь від володіння фортецею розглядалася лише в тому, що дає можливість її залозі активно боротися з втікачами та розбишаками на молдавсько-польському прикордонні [6, с. 89-90]. Очевидно, мова йшла про загони опришків, які в цей час активізували свою діяльність у прикордонних з Польщею землях, зокрема, у Хотинській та Чернівецькій волостях. Турецькі урядовці відкидали наведені поляками аргументи, усвідомлюючи, що замок у Хотині має важливе стратегічне значення для відновлення впливу Речі Посполитої на Молдавську державу [20, с. 95].

Цікаві дані щодо Хотина цього періоду подає М. Грушевський: „Польське правительство, недавно перед тим віддавши Томші Хотин, щоб його прихилити до себе” [12, с. 354]. Проте факт передачі поляками Хотинського замку молдавському господарю не підтверджений жодними джерелами.

Саме ж внутрішньополітичне становище Молдавії за господарювання С. Томші залишалося вкрай напруженим, оскільки основні військові сили Османської імперії були направлені в Азію, а польські магнати, пов'язані з родиною Могил, не бажали втрачати вплив над Молдавською державою. У 1615 р. проти господаря виступили заможні молдавські бояри, проте у вирішальній битві війська С. Томші розбили їх сили поблизу Ясс. Чимало бояр загинуло в бою або було страчено після нього [22, с. 311; 26, с. 176]. Цими подіями вирішила скористатися вдова экс-воєводи Є. Могили Єлизавета, яка не могла змиритися із втратою володінь у Молдавії. Спираючись на військові та фінансові ресурси свої зятів, могутніх магнатів М. Вишневецького і С. Корецького, вона готувалася до чергової військової експедиції в Молдавію, метою якої було здобуття престолу для молодшого сина Є. Могили – Олександра. На той час йому було лише 10-11 років [23, с. 189].

І справді, у листопаді 1615 р. військо польських магнатів вдерлося у Молдавію, скинуло з господарського престолу С. Томшу, який втік у Валахію, і здобуло трон для Олександра Могили.

Уже в лютому 1616 р., отримавши військову допомогу, на чолі турецько-татарсько-валаських загонів повернувся С. Томша і витіснив польсько-козацькі війська на північ Буковини [20, с. 95], тобто під Хотин. З. Зебровський, снятинський підстолий, у листі до польського короля доводив до його відома факт поразки військових загонів магната С. Корецького і їхній відступ до Хотина, вказував на можливий напад турецько-татарських загонів на Покуття, а також радив надіслати військову допомогу князю С. Корецькому [9, с. 394; 28, с. 242].

Саме під Хотином 2 березня 1616 р. польсько-козацькі загоони за допомогою військ семигородського магната Д. Гоммоні перемогли турецько-татарсько-валаську армію [20, с. 95] і знову прогнали С. Томшу. Завдавши поразки С. Томші, поляки почали вивозити з Молдавії худобу та награбоване майно. У 1616 р. С. Жолкевський жалівся королю на прибічників Єлизавети Могили, які грабують Поділля і все награбоване звозять у свої маєтності в Усті, а також закликав шляхту чинити їм опір [23, с. 189].

Турецький султан, занепокоєний таким ходом подій, влітку 1616 р. посилав османське військо на чолі з боснійським пашею Іскандером, а також татарські і валаські загоони у Молдавію [25, с. 73]. Деякі молдавські війська, зокрема 2 тис. вершників гетьмана Бучка, перейшли на бік османів [23, с. 189]. Армія Іскандер-паші без особливих труднощів розгромила загоони О. Могили. У полон потрапила його мати – Єлизавета, а також магнат С. Корецький, якого відправили до Стамбула. Новим молдавським господарем султан призначає покірного Раду Міхню (1616-1619 рр.), який до того був валаським господарем [12, с. 356; 26, с. 176].

Щоб владнати конфлікт між Польщею і Молдавією, польний гетьман С. Жулкевський пішов на переговори з молдавським господарем. 12 вересня була укладена нова польсько-молдавська угода, за якою С. Жулкевський повинен був передати Хотинську фортецю молдаванам, а господар Молдавії обіцяв бути посередником у переговорах з турками. В той час у Хотині знаходилася залога, залишена князем С. Корецьким, на чолі з якимось М. Івонею, який не захотів повернути фортецю господарю. Польний гетьман силою заволодів нею, проте без наказу короля Польщі не наважився виводити свої війська та передавати Хотинську фортецю молдаванам [20, с. 95]. Таким чином наприкінці 1616 р. замок у Хотині перейшов під владу молдавських господарів, які здавна мріяли про це.

Напруження у відносинах Польщі та Туреччини посилювалися через напади татар на Поділля, а козаків на Молдавію. Влітку 1617 р. османські війська на чолі з пашею Іскандером почали облогу фортеці Рашків на Дністрі. Вступ польської армії С. Жулкевського до Молдавії змусив осман зняти облогу Рашкова. Виникла загроза війни, однак без бою сторони вирішили піти на переговори. 23 вересня 1617 р. було укладено мирну польсько-турецьку угоду, за якою Річ Посполита повинна була не допускати козацьких походів на Молдавію, а Туреччина – набігів татар на Поділля [26, с. 176].

Розкол Молдавії на два ворогуючі угруповання, одні підтримані Польщею, інші – Туреччиною, переростання їхнього суперництва у відкриту польсько-турецьку війну за встановлення своєї зверхності мали для Молдавії, території якої перетворилися в арену воєнних дій, негативні наслідки [15, с. 116]. Між обома державами з 1617 р. відбувалися локальні бойові дії, наслідком яких було те, що поляки знову оволоділи фортецею у Хотині. Її у 1619 р. передав у польське володіння тодішній молдавський господар Каспар Граціані (1619-1620 рр.), італієць за походженням, забезпечивши тим самим союзні відносини з поляками [11 с. 47; 13, с. 91].

Польща намагалася тримати Молдавію у сфері свого впливу і принагідно відправляла туди свої війська. Усе це бентежило османів, які хотіли змінити дану ситуацію на свою користь. З цією метою до Молдавії було направлено турецько-татарське військо, очолюване Іскандер-пашею. Молдавський господар, який з лютого 1619 р. орієнтувався на Польщу, просив коронного гетьмана Станіслава Жулкевського з військовою допомогою прибути до Хотина [20, с. 96]. Останньому за досить короткий час вдалося зібрати 10-тисячне військо, до складу якого входив козацький полк, що налічував 1600 „пеняжних”, тобто найнятих за гроші козаків

[24, с. 28]. Серед них був і чигиринський підстароста Михайло Хмельницький та його син Богдан (майбутній гетьман Війська Запорізького), якому тоді було 25 років [13, с. 91].

Влітку 1620 р. у вкрай напруженій ситуації С. Жулкевський направив польське військо до Молдавії, щоб утримати на молдавському господарському престолі Каспара Граціані. 22 серпня вони форсували р. Дністер і зупинилися у Хотині, а вже 24 серпня 1620 р. з буковинських земель виступили вглиб Молдавії до Ясс (тодішньої столиці Молдавії) проти турків [13, с. 91]. Хоча польний гетьман Станіслав Конецпольський переконував усіх, що краще спорудити укріплений табір під Хотином і зайняти там кругову оборону. С. Жулкевський сподівався, що активні дії польсько-козацького війська змусять турків піти на переговори. Проте, маючи кількісну перевагу над поляками, Іскандер-паша вести переговори не збирався [20, с. 96]. За деякими даними турецько-татарське військо налічувало 15-19 тисяч осіб [24, с. 32].

Обидві армії зустрілися 18 вересня 1620 р. під Цецорою (молдавське село, розташоване за 18 км від Ясс). Під час битви, не витримавши турецько-татарських атак, поляки почали безладно відступати до р. Дністер. У ніч з 6 на 7 жовтня польсько-козацькі війська були вщент розгромлені. У цій битві загинув батько майбутнього гетьмана України Михайло, а сам Богдан Хмельницький потрапив до турецького полону [7, с. 154-159; 31, с. 90]. Розгромивши польські війська, татарські та молдавські загони здійснили напади на подільські та покутські землі [20, с. 96]. Не виключено, що і території Буковини зазнали тоді спустошень.

Вищезгадані події переросли у 1621 р. у війну, яка отримала назву від місця генеральної битви між ворогуючими сторонами Хотинської. Причини, хід і наслідки цієї битви достатньо висвітлені у вітчизняній та зарубіжній історіографії, проте потрібно виокремити деякі важливі факти, що вплинули на міжнародне становище буковинського краю.

Ні турецька, ні польська сторони, готуючись до бойових дій, не розглядали Хотин основним місцем протистояння. Однак через дуже повільний збір „посполитого рушення”, а також затримки при доставці артилерії та боєприпасів до неї спонукали великого литовського гетьмана Яна Кароля Ходкевича перейти від наступальних планів ведення війни до оборонних. Тому саме Хотин, який знаходився на польсько-молдавському кордоні, займав найвигідніше стратегічне становище для оборони, а також те, що Хотин перебував тоді під владою поляків. Турки не наважилися б форсувати Дністер поблизу позицій противника і змушені будуть вступити з ним у бій [20, с. 96-97].

Проте, в оборонному способі ведення бойових дій були і свої недоліки, а саме землі Молдавії та Речі Посполитої опинилися практично беззахисними від набігів татар, які входили до складу османського війська. І територія Буковини опинилася практично беззахисною перед війною.

Під час кровопролитних бойових дій, які відбувалися з 2 по 28 вересня 1621 р., обидві сторони конфлікту намагалися розпочати мирні переговори. І турки, і поляки поспішали укласти мир, оскільки війська обох сторін були вкрай виснажені, зазнали чималих втрат, а території Буковини і Поділля були вкрай спустошені [20, с. 97-98]. Однак поляки знали, що скоро до Хотина має прийти шляхецьке ополчення, тому не падали духом і продовжували оборону.

Військові дії тривали до початку жовтня 1621 р. Турки, втративши у боях близько 80 тисяч вояків, досягти бажаного успіху вже не змогли [31, с. 98]. Переговори про мир розпочалися 2 жовтня і завершилися підписанням прелімінарного договору між Османською імперією та Річчю Посполитою лише 9 жовтня 1621 р., коли сторони узгодили між собою усі договірні статті та обмінялися своїми примірниками угоди [24, с. 425].

В історіографії він отримав назву Хотинський мирний договір або трактат. Статтею 6 даного договору передбачалося, що на молдавському господарському престолі повинні повсякчас сидіти особи, котрі б не порушували миру та виявляли належну повагу до польського короля. У статті 8 поляки зобов'язувалися передати Хотин господарю Молдавії, а також про взаємне відпущення полонених [2, с. 190]. Після того як турецько-татарська армія покинула Хотин, замок було передано валаському боярину Катарджі, який у свою чергу передав його представнику „молдавської шляхти” Костянтину. Проте мир довго тривати не міг, оскільки

навіть після його ратифікації (12-21 лютого 1623 р.) між сторонами виникали суперечності з тлумаченням тексту трактату, зокрема щодо Молдавської держави [20, с. 99].

Території Буковини, зокрема Хотинщина, зазнали тоді чималих спустошень. Турецько-татарські війська замордували або полонили тисячі людей, забирали всю їжу та фураж, поспалювали десятки сіл. Населення, рятуючись від них, ховалося у горах та лісах, де об'єднувалося у загони опришків, які у 1621 р. активізували свою діяльність. Вони здійснювали напади на господарства молдавських бояр, які брали участь у цій війні на боці осман [11, с. 50]. Тоді ж на буковинських землях активізувалися місцеві „банди”, які чинили опір полякам, що добували провіант у селах краю. Їх очолював „якийсь Барновський” [20, с. 100]. За М. Костіном це був активний учасник Хотинської битви, що служив султану Осману II [7, с.171]. А в 1626 р. М.Барновський став новим молдавським господарем [27, с. 121].

Отже, наведені факти яскраво ілюструють специфіку польсько-молдавських відносин та місце у них Буковини на початку XVII ст., але ще більшою мірою засвідчують політико-стратегічну вагу, яку надавали Хотинському замку державні діячі Речі Посполитої, Османської імперії та Молдавського князівства. У цей час зростає роль Хотинської фортеці, що продовжувала зберігати своє стратегічне значення, а володіння нею було ключем до панування в Молдавії. Територія Буковини у цей період зазнала відчутних спустошень, а населення краю багато лиха. Напруженим було становище і в прикордонних з Польщею районах, що стали об'єктом постійних набігів як польських магнатів, так і турецько-татарських військ.

Воєнно-політичне становище буковинських земель у складі Молдавії характеризувалося постійним втручанням польських та українських магнатів у внутрішньомолдавські справи, зокрема у боротьбу, пов'язану із заміщенням господарського престолу. Цей титул перетворився на посаду, яку отримували за допомогою військової сили, політичних інтриг або за значні кошти.

Отже, Буковинський край опинився на передовій боротьби між Османською імперією та Річчю Посполитою, оскільки упродовж 1600-1621 рр. обидві країни бажали поширити свою владу на Молдавію, а отже, – і на Буковину. Наслідком цього було те, що з кінця XVI – початку XVII ст. Буковина стала об'єктом військово-політичних змагань, а влада над краєм переходила із рук в руки.

Література

1. Гваньїні О. Хроніка Європейської Сарматії / Олександр Гваньїні / [упорядкув. та перекл. з пол. о. Ю.Мицик]. – 2-е вид., доопрац. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2009. – 1006 с.
2. Османская империя в первой четверти XVII в.: Сб. документов и материалов / Сост. Х.М. Ибрагимбеяли, Н.С. Рашба. – М.: Наука, 1984. – 213 с.
3. Arhiva istorică României / Red. B. Petriceicu-Hăjdeu. – București: Imprimeria statului, 1864. – Anulu I. – 184 p.
4. Balan T. Documente Bucovinene / Teodor Balan. – Iași: Editura TAIDA, 2005. – Vol. 7: 1464 – 1740. – XX, 318 p.
5. Caproșu I. Noi documente moldovenești din arhivele Vieneze / I. Caproșu // Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D. Xenopol”. – Iași, 1974. – Т. XI. – P. 187 – 197.
6. Corfus I. Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone: Secolul al XVII-lea / I. Corfus. – București: Ed. Academiei RSR, 1983. – XXII, 298 p.
7. Costin M. Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron- vodă încoace / [Costin M.] // Ureche G., Costin M, Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici / Îngr. textelor, glosar și indici de T. Celac. – Chișinău: Hyperion, 1990. – P. 135 – 248.
8. Documente turcești privind istoria României. Vol. I. 1455—1774. Buc., 1976. P. 142—143
9. Hurmuzaki E. Documente privitoare la istoria Romanilor. – București, 1895. – Vol. 2.
10. Hurmuzaki E. Documente privitoare la istoria Romanilor. – București, 1900. – Vol. 1, Supl. 1.
11. Буковина: історичний нарис / [відп. ред. В.М. Ботушанський]. – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. – 416 с.
12. Грушевський М.С. Історія України – Руси: В 11 т., 12 кн. / Михайло Грушевський / Редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 1995. – Т. 7. – 628 с.
13. Добржанський О. Хотинщина: історичний нарис / О. Добржанський, Ю. Макар, О. Масан. – Чернівці: Молодий буковинець, 2002. – 462 с.
14. Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. / Редкол.: В.А. Смолій (відп. ред.) та ін. – К.: Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. – Т. 1. – 800 с.

15. История Молдавской ССР. С древнейших времен до наших дней [ред. кол.: В.И. Царанов (отв. ред.), С.Я. Афтенюк, Д.М. Драгнев и др.]. – Кишинев: Штиинца, 1984. – 552 с.
16. История Румынии / [Координаторы И. Болован, И.-А. Поп и др.; пер. с рум.] – М.: Весь мир, 2005. – 680 с.
17. Кайндль Р.Ф. Історія Чернівців від найдавніших часів до сьогодення: [пер. з нім. В.Ю. Іванюка]. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – 300 с. – (перевидання).
18. Краткая история Румынии: С древнейших времен до наших дней / Отв. ред. В.Н. Виноградов. – М.: Наука, 1987. – 542 с.
19. Нариси з історії Північної Буковини / [відп. ред. Ф.П. Шевченко]. – К.: Наука, 1980. – 338 с.
20. Масан О. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. / Олександр Масан // Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (з давніх часів до середини ХХ ст.): [Кол. моногр.; В.М. Ботушанський, С.М. Гакман, Ю.І. Макар та ін.; за заг. ред. В.М. Ботушанського]. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 9 – 168.
21. Масан О. Чернівці в другій половині ХІV – ХVІІІ ст. (до 1775 р.) / Олександр Масан // Чернівці: Історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто). [Кол. монографія] В.М.Ботушанський, С.В.Біленкова, О.В.Добржанський та ін. За заг. ред. В.М.Ботушанського. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – С. 23 – 75.
22. Мохов Н.А. Молдавия эпохи феодализма / Н. Мохов. – Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1964. – 440 с.
23. Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя четверть ХІV – начало ХІХ в.) / Под ред. Д.М. Драгнева. – Кишинев: Штиинца, 1987. – 464 с.
24. Сас П.М. Хотинська війна 1621 р.: Монографія. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – 520 с.
25. Семенова Л.Е. Дунайские княжества в контексте международных отношений в Юго-Восточной Европе в конце ХVІ – начале ХVІІ вв. / Лидия Семенова // Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточная Европы в ХVІІ в. – Ч. 1.: Главные тенденции политических взаимоотношений. – М.: Памятники ист. мысли, 1998. – С. 65 – 75.
26. Семенова Л. Е. Княжества Валахия и Молдавия. Конец ХІV – начало ХІХ в. (Очерки внешнеполитической истории) / Лидия Семенова. – М.: "Индрик", 2006. – 400 с.
27. Семенова Л.Е. Молдавия и Валахия в отношениях стран региона с османами (1618-1634 гг.) / Лидия Семенова // Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточная Европы в ХVІІ в. – Ч. 1.: Главные тенденции политических взаимоотношений. – М.: Памятники ист. мысли, 1998. – С. 115 – 127.
28. Скорейко Г.М. Хотинська фортеця у міжнародних угодах ХVІІ ст. / Ганна Скорейко // Питання історії України: Збірник наук. статей. – Чернівці, 2000. – Т. 4. – С. 237 – 244.
29. Скорейко Г.М. Хотинська фортеця у польсько-молдавських стосунках початку ХVІІ ст. (за матеріалами офіційного листування) / Ганна Скорейко // Хотину – 1000 років. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 1000-літтю Хотина. – Чернівці: Прут, 2000. – С. 40 – 44.
30. Сперальский З. Молдавские авантюры / З. Сперальский / Пер. с польск. и примеч. Н. Малютиной-Конколь. – Бэлць: б.и., 2001. – 192 с.
31. Уривалкін О.М., Уривалкін М.О. Гетьмани України та кошові Запорозької Січі. – К.: Дакор, КНТ, 2008. – 395 с.
32. Флоря Б.Н. Османская империя, Крым и страны Восточной Европы в конце ХVІ – начале ХVІІ в. / Б.Флоря // Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточная Европы в ХVІІ в. – Ч. 1.: Главные тенденции политических взаимоотношений. – М.: Памятники ист. мысли, 1998. – С. 49 – 65.
33. Чучко М.К. Історія митної справи на Буковині (ХІІІ – початок ХХІ ст.) / Михайло Чучко, Вікторія Грябан. – Чернівці: Золоті литаври, 2009. – 272 с.

Literatura

1. Gvan`yini O. Xronika Yevropejs`koyi Sarmatiyi / Oleksandr Gvan`yini / [uporyadkuv. ta perekl. z pol. o. Yu. My`sy`k]. – 2-e vy`d., dooprach. – K.: Vy`d. dim «Ky`yevno-Mogy`lyans`ka Akademiya», 2009. – 1006 s.
2. Osmanskaya y`mpery`ya v pervoj chetverty` ХVІІ v.: Sb. dokumentov y` matery`alov / Sost. X.M. Y`bragy`mbejly`, N.S. Rashba. – M.: Nauka, 1984. – 213 s.
3. Arhiva istorică României / Red. B. Petriceicu-Hăjdeu. – București: Imprimeria statului, 1864. – Anulu I. – 184 p.
4. Balan T. Documente Bucovinene / Teodor Balan. – Iași: Editura TAIDA, 2005. – Vol. 7: 1464 – 1740. – XX, 318 p.
5. Caproșu I. Noi documente moldovenești din arhivele Vieneze / I. Caproșu // Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D. Xenopol”. – Iași, 1974. – Т. ХІ. – P. 187 – 197.
6. Corfus I. Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone: Secolul al ХVІІ-lea / I. Corfus. – București: Ed. Academiei RSR, 1983. – ХХІІ, 298 p.
7. Costin M. Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron- vodă încoace / [Costin M.] // Ureche G., Costin M, Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici / Îngr. textelor, glosar și indici de T. Celac. – Chișinău: Hyperion, 1990. – P. 135 – 248.
8. Documente turcești privind istoria României. Vol. I. 1455—1774. Buc., 1976. P. 142—143
9. Hurmuzaki E. Documente privitoare la istoria Romanilor. – București, 1895. – Vol. 2.
10. Hurmuzaki E. Documente privitoare la istoria Romanilor. – București, 1900. – Vol. 1, Supl. 1.
11. Bukovy`na: istory`chny`j nary`s / [vidp. red. V.M. Botushans`ky`j]. – Chernivci: Zelena Bukovy`na, 1998. – 416 s.

12. Grushevs`ky`j M.S. Istoriya Ukrainy` – Rusy`: V 11 t., 12 kn. / My`xajlo Grushevs`ky`j / Redkol.: P.S. Soxan` (golova) ta in. – K.: Nauk. dumka, 1995. – T. 7. – 628 s.
13. Dobrzhans`ky`j O. Xoty`nshhy`na: istory`chny`j nary`s / O. Dobrzhans`ky`j, Yu. Makar, O. Masan. – Chernivci: Molody`j bukovy`necz`, 2002. – 462 s.
14. Istoriya ukrainy`ns`kogo kozactva: Nary`sy`: U 2 t. / Redkol.: V.A. Smolij (vidp. red.) ta in. – K.: Vy`d. dim „Ky`yevo-Mogy`lyans`ka akademiya”, 2006. – T. 1. – 800 s.
15. Y`story`ya Moldavskoj SSR. S drevnejshy`x vremen do nashy`x dnei [red. kol.: V.Y. Czararov (otv. red.), S.Ya. Aftenyuk, D.M. Dragnev y` dr.]. – Ky`shy`nev: Shty`y`ncza, 1984. – 552 s.
16. Y`story`ya Rumyny`y` / [Koordynatory Y. Bolovan, Y. -A. Pop y` dr.; per. s rum.] – M.: Ves`my`r, 2005. – 680 s.
17. Kajndl` R.F. Istoriya Chernivci`v vid najdavnishy`x chasiv do s`ogodennya / [per. z nim. V.Yu. Ivanyuka]. – Chernivci: Zelena Bukovy`na, 2005. – 300 s. – (perevy`dannya).
18. Kratkaya y`story`ya Rumyny`y`: S drevnejshy`x vremen do nashy`x dnei / Otv. red. V.N. Vy`nogradov. – M.: Nauka, 1987. – 542 s.
19. Nary`sy` z istoriyi Pivnichnoyi Bukovy`ny` / [vidp. red. F.P. Shevchenko]. – K.: Nauka, 1980. – 338 s.
20. Masan O. Bukovy`na yak ob`yekt mizhnarodny`x vidnosy`n z davnix chasiv do 1774 r. / Oleksandr Masan // Bukovy`na v konteksti yevropejs`ky`x mizhnarodny`x vidnosy`n (z davnix chasiv do serey`ny` XX st.): [Kol. monogr.; V.M. Botushans`ky`j, S.M. Gakman, Yu.I. Makar ta in.; za zag. red. V.M. Botushans`kogo]. – Chernivci: Ruta, 2005. – S. 9 – 168.
21. Masan O. Chernivci v drugij polovy`ni XIV – XVIII st. (do 1775 r.) / Oleksandr Masan // Chernivci: Istoriya i suchasnist` (Yuvilejne vy`dannya do 600-richchya pershoi py`semnoyi zgakdy` pro misto). [Kol. monografiya] V.M.Botushans`ky`j, S.V.Bilenkova, O.V.Dobrzhans`ky`j ta in. Za zag. red. V.M.Botushans`kogo. – Chernivci: Zelena Bukovy`na, 2009. – S. 23 – 75.
22. Moxov N.A. Moldavy`ya epoxy` feodaly`zma / N. Moxov. – Ky`shy`nev: Kartya Moldovenyaskэ, 1964. – 440 s.
23. Ocherky` vneshnepoly`ty`cheskoj y`story`y` Moldavskogo knyazhestva (poslednyaya chetvert` XIV – nachalo XIX v.) / Pod red. D.M. Dragneva. – Ky`shy`nev: Shty`y`ncza, 1987. – 464 s.
24. Sas P.M. Xoty`ns`ka vjna 1621 r.: Monografiya. – K.: Instytut istoriyi Ukrainy` NAN Ukrainy`, 2011. – 520 s.
25. Semenova L.E. Dunajsky`e knyazhestva v kontekste mezhdunarodny`x otnosheny`j v Yugo-Vostochnoj Evrope v konce XVI – nachale XVII vv. / Ly`dy`ya Semenova // Osmanskaya y`mpery`ya y` strany Central`noj, Vostochnoj y` Yugo-Vostochnaya Evropy v XVII v. – Ch. 1.: Glavny`e tendency`y` poly`ty`chesky`x vzay`mootnosheny`j. – M.: Pamyatny`ky` y`st. mysly`, 1998. – S. 65 – 75.
26. Semenova L. E. Knyazhestva Valaxy`ya y` Moldavy`ya. Konec XIV – nachalo XIX v. (Ocherky` vneshnepoly`ty`cheskoj y`story`y`) / Ly`dy`ya Semenova. – M.: "Y`ndry`k", 2006. – 400 s.
27. Semenova L.E. Moldavy`ya y` Valaxy`ya v otnosheny`yax stran regy`ona s osmanamy` (1618-1634 gg.) / Ly`dy`ya Semenova // Osmanskaya y`mpery`ya y` strany Central`noj, Vostochnoj y` Yugo-Vostochnaya Evropy v XVII v. – Ch. 1.: Glavny`e tendency`y` poly`ty`chesky`x vzay`mootnosheny`j. – M.: Pamyatny`ky` y`st. mysly`, 1998. – S. 115 – 127.
28. Skorejko G.M. Xoty`ns`ka fortecy`a u mizhnarodny`x ugodax XVII st. / Ganna Skorejko // Py`tannya istoriyi Ukrainy`: Zbirny`k nauk. statej. – Chernivci, 2000. – T. 4. – S. 237 – 244.
29. Skorejko G.M. Xoty`ns`ka fortecy`a u pol`s`ko-moldavs`ky`x stosunkax pochatku XVII st. (za materialamy` oficijnogo ly`stuvannya) / Ganna Skorejko // Xoty`nu – 1000 rokiv. Materialy` Mizhnarodnoyi naukovoyi konferenciyi, pry`svyachenoyi 1000-littyu Xoty`na. – Chernivci: Prut, 2000. – S. 40 – 44.
30. Sperial`sky`j Z. Moldavsky`e avantuury / Z. Sperial`sky`j / Per. s pol`sk. y` pry`mech. N. Maluty`noj-Konkol`. – Bэlcz`: b.y`, 2001. – 192 s.
31. Ury`valkin O.M., Ury`valkin M.O. Get`many` Ukrainy` ta koshovi Zaporoz`koyi Sichi. – K.:Dakor, KNT, 2008. – 395 s.
32. Florya B.N. Osmanskaya y`mpery`ya, Krym y` strany Vostochnoj Evropy v konce XVI – nachale XVII v. / B. Florya // Osmanskaya y`mpery`ya y` strany Central`noj, Vostochnoj y` Yugo-Vostochnaya Evropy v XVII v. – Ch. 1.: Glavny`e tendency`y` poly`ty`chesky`x vzay`mootnosheny`j. – M.: Pamyatny`ky` y`st. mysly`, 1998. – S. 49 – 65.
33. Chuchko M.K. Istoriya my`tnoyi spravy` na Bukovy`ni (XIII – pochatok XXI st.) / My`xajlo Chuchko, Viktoriya Gryaban. – Chernivci: Zoloti ly`tavry`, 2009. – 272 s.

Oleksiy Balukh

Military and Political Situation in Bukovyna as part of the Moldavian state during 1600-1621

The beginning of the XVII century was characterized by aggravation of Polish-Turkish relations related to the strengthening of the Polish influence on Moldovan state and also to permanent Cossack raids on Turkish possessions. Polish nobility tried to keep Moldova in its sphere of influence and occasionally sent troops there, that ravaged and plundered primarily borderlands with Poland, especially the territories of Chernivtsi and Khotyn districts. Since 1595 Moldova,

although formally, was in vassalage of Turkey, but its owners were connected by as family relations, so close political relationships exactly with Poland.

Military-political situation of Bukovyna's lands as a part of Moldavia was characterized by constant interference of Polish and Ukrainian magnates in the internally Moldovan affairs, in particular in the fight related to economic throne replacement. This title turned into a post that was received with the help of military force, political intrigues or significant funds.

At this time the role of Khotyn fortress, which continued to preserve its strategic importance and its possession was the key to dominance in Moldova. In this period the territory of Bukovyna experienced notable devastation, and population of the province went through a lot of trouble. The situation in the borderlands with Poland which became the object of constant raids as Polish magnates and Turkish-Tatar troops was strained. The given facts clearly illustrate the specificity of the Polish-Moldovan relations and the place of Bukovyna in them in the early XVII century, but prove even more political and strategic significance, which the statesmen of Polish-Lithuanian Commonwealth, the Ottoman Empire and the Moldavian principality gave to Khotyn castle.

So Bukovyna's land was at the forefront of the struggle between the Ottoman Empire and the Polish-Lithuanian Commonwealth, as during 1600-1621 both countries wished to extend their authority on Moldavia, and therefore – on Bukovyna. The consequence of this was that from the end of XVI – early XVII centuries Bukovyna became the object of military and political events, and authority over the land passed from hand to hand.

Keywords: Northern Bukovyna, Moldavian State, military and political relations, Poland, Ottoman Empire.

Надійшла до редакції 29.02.2016 р.